

Чорноминський палац – маленьке історичне дежавю

Сотню років тому...

О! Це був невимовно гарний палац, живе втілення гармонії і краси, наповнений дорогими картинами, розкішними меблями і м'якими килимами, колонами і ліпленням, кришталем і порцеляною, кроками господарів і їхніх гостей, музикою оркестру, іржанням коней і шумом коліс екіпажів біля під'їзду...

Історію унікального палацу описав польський професор Тадеуш-Стефан Ярошевський, котрий випадково в дитинстві почув про Чорноминський палац і потім все життя присвятив розвідкам про нього. Палац є пам'яткою архітектури національного значення та таким, що зберігся до наших часів.

Село Чорномин розташоване в Піщанському районі Вінницької області, неподалік кордону з Одещиною.

Вид на палац з протилежного берега річки

Раніше село мало назву – Розбійня, і як ви здогадуєтеся, назва ця не проста виникла. Спочатку тут був досить дрімучий ліс, через який пролягла дорога до Чорного моря. По дорозі йшли підводи, на яких купці везли свої товари в Одесу і не тільки. Але якийсь Шпак дуже мудро оцінив обстановку – темний ліс, підводи з тваринами – чому не скористатися? Він так організував розбійну справу, що прославився в окрузі і навіть отримав дорогу імені себе – цілу

ділянку прозвали «Шпакін шлях». Розбійня входила в так звану Чечельниччину – володіння, головним з яких був сам Чечельник. Чечельниччина належала спочатку Конєцпольським, а коли рід їх припинився – Любомирським, яких потім змінили Потоцькі.

В кінці XVIII століття, після першого поділу Польщі, частина земель відійшла Михайлу Гудовичу, а інша частина – в якій саме перебувала і Розбійня, відійшла Тимофію Івановичу Тутолміну (1739-1809).

Наприкінці XVIII століття, тоді ще Розбійню, відкупив у Тутолміна один із можливих коханців, відомої усім, велелюбної Софії Потоцької Микола Чарномський, який був її касиром («уповноважений по касі»). Справа в тому, що Микола Чарномський «запустив» свою руку в касу графині Потоцької, і зробив це так добре, що зміг викупити маєток, та ще й збудувати собі резиденцію, яка б стала

Софія Потоцька

восьмим дивом світу. Але в народі чорноминський палац нарекли «вінцем розбитого кохання».

Точна дата покупки маєтку Чарномським невідома, але по всьому схоже, що це були роки після смерті графа Станіслава Щенсного Потоцького (1805). Влаштувавшись в маєтку, Микола Чарномський вирішив перейменувати надто його немилозвучну назву «Розбійня» – і оскільки маєток мислився як родовий, логічним стала нова назва – Чарномин (сьогодні Чорномин).

Втративши інтимний зв'язок з Софією Потоцькою та збудувавши шикарний палац, Микола був готовий одружитися. Але шлюб він уклав не тільки на небесах, а й в банку.

Його обраницею стала Клара Ярошинська – спадкоємиця величезного багатства Ярошинських, яке нажив її дід, Захар Ярошинський. Шлюб був укладений приблизно в 1820-му році і сімейство Чарномського спокійно зажило в новій резиденції. Первістком в сім'ї стала дочка, Матильда Миколаївна Чарномська, наступним був син, Микола Миколайович Чарномський та остання, третя дочка – Аліна Миколаївна Чарномська. Коли помер Чарномський невідомо. Після його смерті спадкоємцем маєтку став син, Микола Миколайович Чарномський.

14 травня 1853 року в Бершаді, недалеко від Чорномина, він одружився. Дружиною стала Єлизавета Йосипівна Шембек.

Микола Миколайович був досить цікавою особистістю. Він цілком вписався в російську реальність Польщі, закінчив Царськосельський Ліцей, той самий де навчався Олександр Сергійович Пушкін. На відміну від того, як це часто буває з багатими спадкоємцями, які пускають батьківську спадщину за вітром, Микола був таким же заповзятливим, як і його батько, і значно примножив свої статки. У 1859 році ним було побудовано тут цукрорафінадний завод.

Так як і у випадку з Чарномським-старшим, коли помер Микола невідомо. У нього і його дружини Єлизавети було всього двоє дітей – дочка Марія Миколаївна Чарномська та син – також Микола Миколайович Чарномський. Він народився в 1860 р. і схоже, не був одружений. Відповідно не залишив потомства, припинивши цю гілку Чарномських...

Останньою власницею Чорномина була його сестра, Марія Миколаївна, дружина графа Станіслава Водзіцького. А далі, де поділись пани нікому достеменно невідомо.

Свій маєток та розкішний палац у стилі зрілого класицизму Микола Чарномський зводить у 1820 році. Такому стилю притаманна стриманість та суворість.

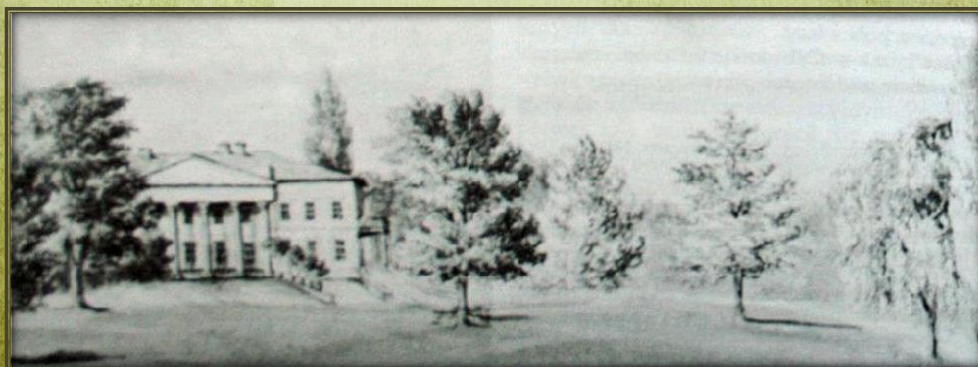
*Вид на палац з боку під'їзду
(Наполеон Орда, 1871 рік)*

Місцем для палацу було вибрано найвищий в околиці пагорб, який з одного боку спускався до села, а з іншого переходив у плоскогір'я. Зі слів Марії Водзіцької відомо, що архітектором палацу був талановитий італієць Боффо,

автор відомих Потьомкінських одеських сходів.

Парк був оточений кам'яною стіною, рештки якої зберігалися до 40-х років ХХ століття. У другій половині ХІХ ст. палац був добудований, зведені муровані господарські будівлі (кухня, водокачка) та сторожка, що збереглася .

На протилежній стороні балки, біля цвинтаря, напроти осі палацу була споруджена білокам'яна каплиця, яка також збереглася. Таким чином сформувалась ідеальна композиція, яка за своїм розмахом та архітектурним масштабом простору була чи не єдиною в садибному будівництві України.

*З книги А.Урбанського
"Podzwonne na zgliszczach Litwy i Rusi" (1928)*

Палац стояв посеред велетенського ландшафтного парку, який переходив у ліс: дуби, ясени, явори, липи. Газони були обсажені трояндами. Поміж квітів розміщувались мармурові скульптури. Влітку перед палацом виносили з оранжереї цитрусові дерева та інші екзоти. Біля резиденції та господарських приміщень стояла стара возовня, де зберігалась чимала колекція карет, бричок та возів, так як Микола Чарномський був відомим колекціонером карет.

Головний фасад повернутий на південь, з шестиколонним портиком великого іонічного ордеру з трикутним фронтоном, де в тимпані розташовувався родовий герб.

Більш монументальним був північний фасад, а саме за перепаду висот. Тут влаштовано напівкруглий ризаліт з ротондою того ж ордеру.

Південний фасад

*Родовий герб
Слеповрон,*

Північний фасад

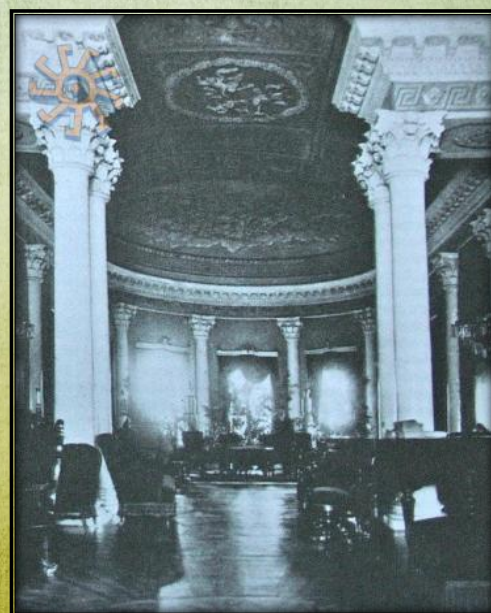
Палац був, як і є нині, темно-жовтого кольору, усі пластичні декорації (гірлянди, маскарони, ліпнини) підкреслені білим кольором. Планування першого поверху анфіладне, другого – коридорне.

Фасад має горизонтальну композицію (підсилену карнизом повного профілю з модульйонами та фризом) та міжповерховою тягою.

Вікна першого поверху мають вертикальні пропорції з трикутними сандриками на кронштейнах. Вікна другого поверху наближені пропорціями до квадрату. В міжвіконному просторі ротонди – гірлянди з маскаронами.

Центральну частину споруди займала велика бальна зала сірого кольору, у ній був білий мармуровий камінь. Об'єм зали перебитий колонадою з двох спарених колон коринфського ордеру та об'єднані в рівні антаблементу аркою. В склепінні напівротондного виступу знаходились живописні розписи, що в даний час заштукатурені.

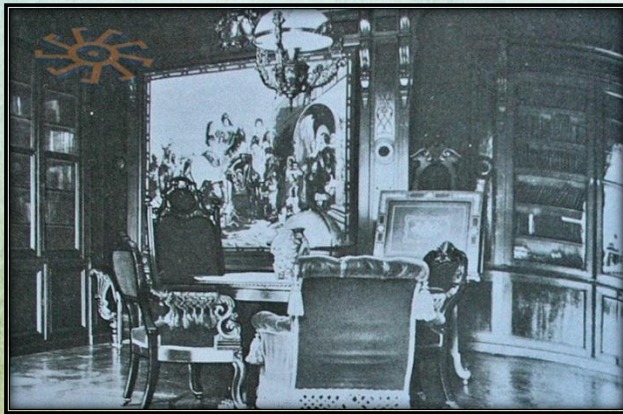

На плафоні збереглась тонкої роботи розетка, оточена вінком з дубового листа.

Бібліотека була повністю заставлена шафами – кілька тисяч томів переважно французькою мовою. Як і у всіх інших кімнатах, в бібліотеці був різнокольоровий паркет з

різних порід дерева. В період окупації під час Другої світової війни паркет було демонтовано та вивезено до Німеччини. Зі східного краю палацу знаходиться парадний вестибюль, що перпендикулярно примикає до зали. Центральна вісь його підкреслена колонним рядом тосканського ордеру, та вхід до зали збитий з осі. Підлога виконана з мармуру білого та сірого кольорів. До 1967 року там був калорифер. Палац мав каналізацію та водогін.

Бібліотека

Білий дім, США

Палац у Чорномині

Чорноминський палац здавна нарекли «Білим Домом» завдяки північному фасаді, що нагадує знамениту резиденцію американських президентів.

Звичайно відмінності є: півкруглий ризаліт американського палацу має шість колон, а чорноминського – вісім; вікон, по обидва боки від ризаліта, у першій будівлі відповідно – по чотири, а у другій – по три. У чорноминського палацу також немає вздовж даху балюстради.

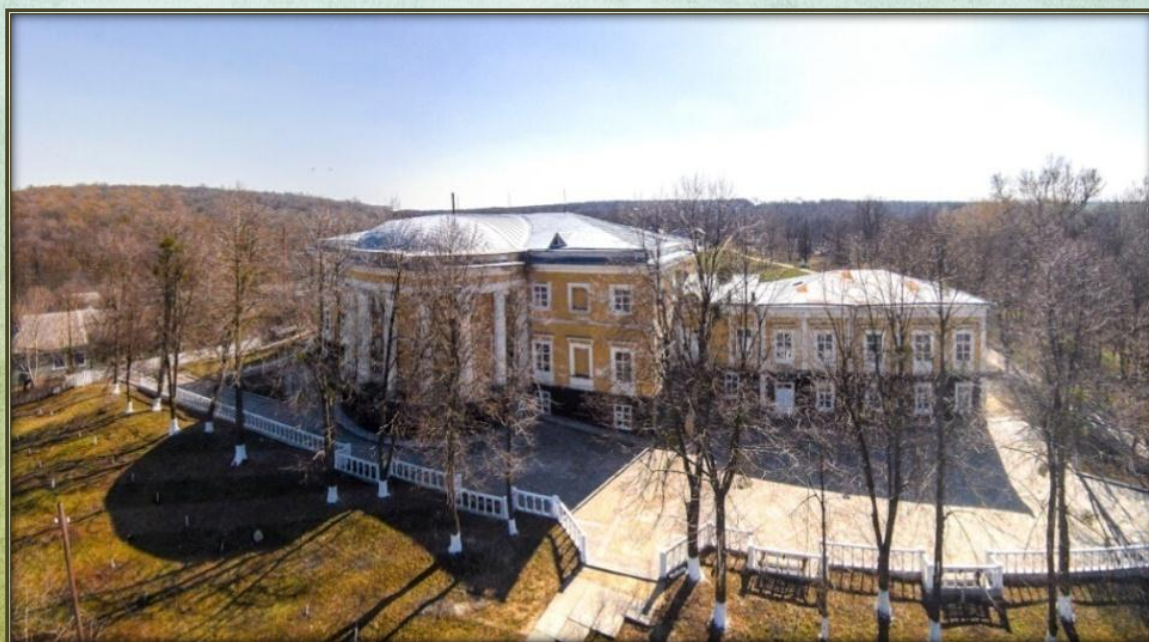
При всій зовнішній схожості двох видатних споруд сьогодні і досі немає жодного доказу, що Боффо надихався саме Білим Домом. Як вже згадувалось вище, палац був добудований, а саме до західної сторони був прибудований флігель, з'єднаний з будинком скляною галереєю, для чого була розібрана портик-тераса. Також будівля була повністю відремонтована.

Автор нариса «Чорномин – палац з 20-доларової банкноти», дослідник історії унікального палацу, польський професор Тадеуш-Стефан Ярошевський, пише про палац: *«Це був дійсно невимовно гарний палац, живе втілення гармонії і краси, наповнений дорогими картинами, розкішними меблями і м'якими килимами, колонами і ліпленням, кришталем і порцеляною, кроками господарів і їхніх гостей, музикою оркестру, іржанням коней і шумом коліс екіпажів біля під'їзду...».*

Ярошевський Т. С., ставши професором, відвідав разом із своїми студентами Україну, щоб побачити казковий палац. Польськими туристичними бюро планувалося включити його до «золотого кільця» як найвидатнішу споруду Правобережної України. Проте, коли Ярошевський приїхав-таки в Чорномин, він побачив занедбаний палац, який потребує реставрації, розбиті дороги, які потребують ремонту. Поляки визнали Чорноминський палац таким, що не відповідає вимогам туризму.

Ще після Першої Світової війни палац почав занепадати. За радянських часів був у маєтку притулок, а останні майже вісімдесят років у ньому знаходиться та функціонує школа. Парк збережений частково.

Сьогодні розкішна будівля красива тільки здаля. Особливо коли настає синій вечір, а за ним ніч, і старовинний палац засинає разом з усіма дамами і кавалерами, віддзеркаленими у його вікнах.

Спи, красеню! І чекай палкого серця, яке покохає тебе так гаряче, як колись малий Тадзьо Ярошевський закохався в Палац Своєї Мрії. Може, для когось стане справою життя повернення з небуття Чорноминського палацу? Бо вже годі руйнувати і плюндрувати, пора оцінити, зберегти і відновити ті багатства, які маємо на рідній Вінниччині.

Використані джерела:

Томілович Л. Садиба у с. Чорномин (Піщанський район, с. Чорномин). В Кн.: Історичні садиби Вінницької області [Текст] / Л. Томілович; Держ. служба з питань нац. культ. спадщини, НДІ пам'яткоохорон. дослідж. – Київ; Чернігів : Деснянська правда, 2011. – 207 с.

Козинюк Н. В. Архітектура панського палацу в селі Чорномин Піщанського району [Текст] / Н. В. Козинюк, В. В. Смоляк, М. Ю. Білоус // Сучасні технології, матеріали та конструкції в будівництві. – 2013. – №3. – С. 130-134.

Хороша О. І. Дослідження історико-архітектурних особливостей Чорноминського палацу ХІХ століття східного поділля [Текст] / О. І. Хороша // Науковий вісник будівництв. Архітектура. – 2016. – № 2. – С. 94-97.

m a d m a x Проект «Українські Архітектурні Пам'ятки. Спадщина». Спадщина. Чорномин. Палац Чарномского. Частина 1 [Електронний ресурс] / m a d m a x// LiveJournal : блог ЖЖ. – Режим доступу: <https://m-a-d-m-a-x.livejournal.com/337101.html>, вільний. – Назва з екрана. – дата перегляду: 26. 01. 2022

m a d m a x Проект «Українські Архітектурні Пам'ятки. Спадщина». Спадщина. Чорномин. Палац Чарномского. Частина 2. [Електронний ресурс] / m a d m a x// LiveJournal : блог ЖЖ. – Режим доступу: <https://m-a-d-m-a-x.livejournal.com/337559.html>, вільний. – Назва з екрана. – дата перегляду: 28. 01. 2022.

Маленков Р. Чорномин. Як у президента США. [Електронний ресурс] / Р. Маленков // Україна Інкогніта : вебсайт. – Режим доступу : <https://ukrainaincognita.com/vinnytska-oblast/pishchanskyiraion//chornomyn/chornomyn-yak-uprezydenta-ssha>, вільний. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.02.2022.

15 замків та палаців Вінниччини [Електронний ресурс] // МоеМісто.ua : вебсайт Режим доступу. – <https://moemisto.ua/vn/blog/zamki-vinnichini-199.html> , вільний. – Назва з екрана. – дата перегляду : 15.02.2022.

Матеріал зібрала та впорядкувала

Шовгур Юлія

бібліотекар відділу обслуговування

науково-технічної бібліотеки

Вінницького національного

технічного університету

<http://lib.vntu.edu.ua>

